

ბრიგოლ რობაქიძე

კ ე ნ ტ ა ვ რ ე ბ ი

ნაკვეთი დრამიდან „პარღუ“

მეცამეტე საუკუნე

კარღუ — მთავარი

გიმშირ — შვილი კარღუსი

მუხრან — მოურავი

გიგვაი — კარღუს ძმადნაფიცო

ლალლა — შეწირული

ოიშურ — მონღოლთა სარდალი

კარღუ — იცი რას სჩადიხარ!?

მუხრან — სჯობს უკან გაბრუნდე

ოიშურ — მიწა ჩვენ ვერ გვიტევს

მამული ვიწროა.

დედა აგზნებაა და მამა გავარდნა.

კუნთებში ცეცხლები. ხმალში

გახელება.

ცხენზე სიშმაგე და კიდურის

გადალახვა.

აქ არის ჩვენი მიწა.

არ არის სხვა მამული.

კარღუ — და მაინც თიშურ!?

თიშურ — მზის კალოების მოსული კარღუ

მზით ნაკადულებით შობილი

ლალლა.

ბრიგოლ რობაქიძის ერთი პიესის შესახებ

ბრიგოლ რობაქიძის დრამატურგიამ დიდი როლი ითამაშა 20-იანი წლების ქართული თეატრის განახლების პროცესში. მისი პიესები: „ლონდა“, „ლაპარა“, „მალშტრემი“, „უღეგა“ წარმატებით იღვამებოდა რუსთაველის სახ. თეატრის სცენაზე.

ბრიგოლ რობაქიძეს ეკუთვნის კიდევ ერთი პიესა „კარღუ“, რომლის შესახებ ავტორი შენევაში ყოფნის დროს (1949) აღნიშნავდა: „კარღუ“ მისტერია, ხელნაწერი საქართველოში დამრჩა“. სამწუხაროდ, პიესა დღემდე ვერ იქნა მიკვლეული. შემორჩენილია მხოლოდ მისი ფრაგმენტები. არ არის გამოიცხადებული, რომ ხელნაწერი გაანადგურეს...

აქ ვნახე პირველად ავხორცი
ცეცხლი.
აქ ვნახე პირველად მწველი
სილამაზე.
და თიმურს გავარდნილს შევძახე
ვოლადით:

შესდექი თიმურ!
კარდუ — ჩვენი მზე სხვა არის.
გიგვაი — ვაზის ჭვარია მისი ნაყოფი.
ღუხრან — ჩვენი მზის სჯული უცხოა შენთვის.
კარდუ — იფიქრე თიმურ!
თიმურ — დაუგეშელი ნადირის ბოღმას
მოსვდება მზის შუბი კარდუის
მიწის.
და ლტოლვა თიმურის
ლაგამაშვებული
ნინოს მამულში დაცხრება
მხოლოდ.

მინდა მზე ვიყო.
მიშველე კარდუ!
კარდუ — ცეცხლი განსჯის შენს უცხო ნებას.
გიგვაი — ძნელია განსჯა.
ღუხრან — სჯობს უკან გაბრუნდე.
თიმურ — სიტყვა ჩემი დალია ჩემი ცხენის.
კარდუ — იყოს შენი ნება, იყოს შენი სურვა,
და შეხვდეს იგი გიმპირის ნებას.
გიმპირ — იყო სასურველი შეხვედრა ხმალით.
თიმურ — ჩემს ხმალსაც წყუროდა შეხვედრა
ხმალოთან.

1924 წლის გაზეთი „ქართული სიტყვა“ (№ 19) გვამცნობს, გამოვიდა სრულად საქართველოს მწერალთა კავშირის ყოველთვიური ჟურნალი „კავკასიონი“ (რედ. პ. ინგოროყვა), ჟურნალის I და II ნომრებში დაბეჭდილია ნაწყვეტი გრ. რობაქიძის პიესისა „კარდუ“. არსებობს პიესის მეორე პატარა ნაწყვეტიც, რომელიც იმავე წელს ჟურნ. „სახიობაში“ (რეჟ. ავ. ფალავა) დაიბეჭდა.

გრ. რობაქიძის პიესა „კარდუ“ სამმოქმედებიანი მისტერიაა. მასში მე-13 საუკუნის ამბავია მოთხრობილი. პიესის მთავარი გმირია კარდუ, სახელის მნიშვნელობა რობაქიძეს გაანალიზებული და ახსნილი აქვს წერილში „საქართველოს სათავენი“ („კარდპუ“, ჟურნ. „ლიტერატურა და ხელოვნება“, 1991, № 2).

კარდუ არის ტომი, ხალხი — როგორც ცოცხალი არსი ან „ხატი“, როგორც ტომის თუ ხალხის შინაგანი სახე. „კარდპუ“ სახელი უფრო ძველია, ვიდრე „ქარ-

გიმმირ — სადღაც მივდიოდი მაგარი

ცხენოსანი.

ვეფხი გადმოვარდა უდაბურ

ნაპრალიდან.

შემომიტია, მე რომ შევუტიე.

ავარდა ცხენი. ვეფხი ატრიალდა.

იყო რისხვა და მხოლოდ ცეცხლი.

იყო საუკუნე და მარტო წაში.

ხმალი აღვვარდა. ტორი მოქნეული

ხმალით აქნეულით მოჭრილი

გადავარდა.

სადავე მიუშვი და ვეფხთან ერთად

და გაქანებულ ტევრზე გადავეშვი.

უეცრად დავინახე უფეხო ვეფხი—

და გული დაისერა.

თიმურ — უიარაღოს დამეცა მგელი.

ორივე ხელი ყელზე გადავაქდე.

და იქვე გავგუდე.

თითქო აიცრემლა.

მე არ შევვრხეულვარ.

გიმმირ — იყო სასურველი შეხვედრა

ხმალით.

თიმურ — ჩემს ხმალსაც წყუროდა

შეხვედრა ხმალითან.

ლალლა — ეხლა კი შეხვდებით ძმაფიცის

ამბორით.

კარღუ — ხმალზე დაიფიცავთ.

(ჟურნ. „კავკასიონი“, 1924, № 1-2)

თლოს“. „კარღუ“: აქაა მოცემული საქართველო ათასი წლების მანძილზე. იგი, კარღუ, შორეთშია გადასული, იგი, კარღუ, თითქო გამქარალია კიდევ. ხოლო საკმაოა, რომ ჟამსა უბედურების თავდატეხისა, ვინდა მძლავრი გახარებით აღტყინებისა შეირხეს ერთიანად საქართველოს ცალკეული შუაგული, რომ უეცრად გამოაშუქოს მან, კარღუმ თავის მზესთან წიალიდან.

კარღუს გრძნოს ყოველი ქართველი. გრძნობს ქართულ სიტყვაში, ქართული ხმლის ამართვაში, ქართულ მეგობრობაში“.

ქართველთა შეგნებაში კი ეს „ხატი“ ისე მძლავრად და მძაფრად იყო გაცნობიერებული, რომ იგი პიროვნებადაც იქცა.

ამ წერილით ვასაგები ხდება პიესის სათაურის მნიშვნელობაც. ჩანს, რომ საქმე გვაქვს საქართველოს უძველეს, პრეისტორიულ საწყისებთან, საიდანაც მოდის სახელი კარღუ და თავის ღრმა არაცნობიერში ჩამალული ეროვნული გენით ცოცხლობს, როგორც უკვდავი მებრძოლი სული.

დრამიდან

კ ა რ დ უ

(ნაწყვეტი მეორე კამარიდან)

მოქმედნი:

- კარდუ — მთავარი
- გიმპირ — შვილი მთავრის
- გიგვაი — კარდუს ძმად ნაფიცო
- მუხრან — მოურავი
- ლაღლა — შეწირული ასული
- თიმურ — მონღოლთა სარდალი
- გუნდი — ვაჟების
- გუნდი — ქალების
- გიმ. — ხმალი მზიარული ირხევა რისხვით
- მ. — ლანაზს იზიდავს ხმალი რისხვარი
- ლ. — რკინა ხორასა ის იქვით იღვენთება
- გიმ. — და მზის მტევანი მარცვალი ავსილი
- ლ. — ნინოს წყაროში ამოვლებული...
- კ. — მუდამ მსურველი, მუდამ სასურველი...
- ლ. — ივსება სურვილით, მწიფდება ნდომით...
- გიმ. — მტევანი მეწამული. სიყვარული შეკრული...
- კ. — ყოველი მარცვალი მისი — ქალწული...
- კ. — ლაღლა მზის ასული
- გიგ. — ნინოს წყაროში ამოვლებული
- გიმ. — არის შეხვედრა... ლაღლა სანატრელი...
- ლ. — კარდუ მძლევარი, კარდუ მზექციული

„კარდუ“-ს პატარა ნაწყვეტს გამოეხმაურა ივ. გომართელი წერილში „ქართული ჟურნალი კავკასიონი № 1—2“, სადაც ავტორი განიხილავს ქართული პოეზიისა და პროზის ნიმუშებს. გომართელი წერს: „მისტერია იმდენად მნიშვნელოვანია მრავალის მხრით, იმდენად თავისებური, ორიგინალური უცხო ჩვენს მწერლობაში, მძლავრი და დინამიური, რომ მიმაჩნია სხვა დროს და სხვა ალაგას მისი ვრცლად განხილვა“. მე ვერ მივაკვლიე გომართელს აქვს თუ არა ეს პიესა სხვაგან სადმე განხილული. აღნიშნულ წერილში ივ. გომართელი რჩევას აძლევს გრ. რობაქიძეს, რომ მან უსათუოდ უნდა დასტამბოს ის თუნდაც „კავკასიონის“ მორიგ ნომერში და კოტე მარჯანიშვილს ურჩევს ითაოს მისი დადგმა. საფიქრებელია, რომ ივ. გომართელი იცნობდა „კარდუს“ სრულ ვარიანტს ხელნაწერის სახით, ხოლო დადგმასთან დაკავშირებით კოტე მარჯანიშვილის წერილებში არაფერია თქმული. „კარდუში“ მე ყველაფერი მხიბლავს“ — განაგრძობს გომართელი, „სიდიადე და სიმძლავრე დედაზრისა, სტილი, ენა, ხასიათი, თავისებური

კ. — ლალლა, მზის პეშვებით გვასმევ ნაკადლოს.

(პაუზა. თიმურ შეირხევა)

თ. — ტყვე შენი

ლ. — ტყვე ჩემი

პ. — ტყვე ჩვენ არ ვიცით

თ. — მიიღე სიტყვა ჩემი

კ. — ჩვენ ვისმენთ ყველას

თ. — მონღოლთა რუხი. საშრ უდაბურბ.

ღვრია თვალის გუგა, დუბუგულ ველების

დაუგეშელი ნადირის ბოღმა.

შუბლი მოღუნული დაბორგილ ნადველით:

ჩეძი სამშობლოა.

სისხლი აინთება ჩვენში ავი ცეცხლით.

ცეცხლი გახურდება უცხოის ნდომით.

ნისლი გადაუარს ელამურ თვალებს.

სუნთქვა დაგუბდება ამწვარი სურნელით.

და პირმოკუმჯლი —

ვართ მაშინ მარტო საფეთქელი.

ავარდებიან მთვლემარე ბუნაგები.

შეშლილი ნადირები ცხენებს მოვახტებით.

სისხლს გამოვუშვებთ.

თან ჩურჩულს ჩავაწვეთებთ.

და გაშლილ ველებს ცეცხლად მოვედებით —

გრიგალი თავწაჭრილი.

არ არც შეჩერება. არ არის მოხვენება.

არ არის ნაპირი რომ არ გადავიაროთ.

შეფასება კულტურისა, რევოლუციის გადატანა გარედან შიგნით, ადამიანის ბუნებაში და სულიერი დინამიზაციის უკიდურესობამდე გაქანება“. გომართელის ყურადღება მიიქცია გიმმირისა (კარდუს შვილი) და თიმურის (მონღოლთა სარდალი) ქართული და მონღოლური ბუნების დაპირისპირებამ, „გრძნობით დიდი მსგავსებაა, მაგრამ ერთი ხაზი და მხეხავით ნათელი ხდება სხვადასხვაობა ბუნებისა.

გიმმირ — უეცრად დავინახე უფეხო ვეფხვი და გული დაისერა. მ სიტყვებში იხატება სინაზე, გრძნობის სიჭარბე და სირბილე მთელი ერისა.

თიმური (გაგუდულ მგელზე მოუთხრობს) — „თითქო აიცრემლა, მე არ შევრხეულვარ“. ამ უბრალო სიტყვებში მთელი მონღოლეთია მისი სიფოლადით, სიმტკიცითა და სიმკაცრით“ (გაზ. „ქართული სიტყვა“, 1926, № 18).

ნაწყვეტის მეორე ნაკვეთში პატარა ეპიზოდია მოთხრობილი. მონღოლეთის სარდალს თიმურს შეჰყვარებია ქართველი ქალი ლალლა და მონა გამხდარა კარდუსი. რობაქიძის „კარდუ“ მოგვაცოცხლებს „მალშტრემსა“ და „ლონდას“. აქაც საუბარია „მიწის სჯულზე“, მამულისა და ქალის სიყვარულზე. ქართული ეროვნული ფესვების ძიებაზე შორეულ მითოსურ წარსულში და მასში მზის კულტის მნიშვნელობაზე. ნაწყვეტში ვკითხულობთ:

არ არის უფსკრული რომ არ გადავლახოთ.

თუ ვერ გადავლახეთ —

გადავიჩხვებით:

დასთვრალი ვეფხები.

ასეთნი სოვადეკით ჩვენ საქართველოს.

ასე შევეუბნე ამ კარდუს სამთავროს.

მოვშვილდე რისხვა ცივად შეგუნდული.

და წარბგაუხრელს უნდა გამესროლა...

რომ ქალი უეცრად ჩემ წინ გამოცხადდა:

მზის ნაკადულებში ლაღლა დატევილი...

და თიშურის მრისხანის უღმობელ ხელში

შეიღლი ჩაიკეცა.

ვარ ეხლა ტყვე ქალისა.

ვარ ეხლა ტყვე კარდუის.

კ. — ჩვენ ტყვე არ ვიცით.

გ. ვ. — ლაღლას — სიყვარული

გ. ქ. — ლაღლას სიხარული

თ. — ყივჩაღეთს იყო. ქალი მოვიტაცე.

ცხენზე შემოვიგდე დედალი ავაზა.

ტანი დაუურსული გავშხარეთ უნაგირზე.

თეთრი თეძოების ვიხილე გახელება.

ხტოდნენ ატეხილნი ავზორცი მუხლები.

თვითონ ნადირი გავხდი მე ნადირი.

„ლაღლა მზის ასული

კარდუ მძღვეარი, კარდუ მზექცეული

ლაღლა მზის პეშვებით გვასმევს ნაკადულს“ და სხვა.

გრ. რობაქიძის აზრით, მზის მნიშვნელობა გარკვეულად ვლინდება ქართულ ენაში. შეფიცვისას თუ შეჯიბრებისას ვხმარობთ ასეთ თქმას: „ჩემმა მზემ“. „შენმა მზემ“. თითქოს ყოველ ადამიანს საკუთარი მზე ჰქონდეს.

გრ. რობაქიძის თავის შემოქმედებაში სურდა უძველესი სახეების გაცოცხლებლა. იგი ეძებდა ძალზე შორეულ ფესვებს ქართველი ხალხის თვითმყოფადობაში. უძველესი წარმართული სამყაროსადმი ინტერესი ერთგვარ არქაულ და ეგზეოტიკურ იერს აძლევს მის დრამატურგიულ სახეებს, მაგრამ ეს არის პირველქმისილი (კარდუ, პირველი ხილვა და პირველი ქმედება — გრ. რობაქიძე), ქართულ ფენომენთან მიხლვება.

გფიქრობთ, თანამედროვე მკითხველისათვის საინტერესო უნდა იყოს პიესის ფრაგმენტები. თუმცა, ძნელია მათ მიხედვით პიესაზე სრული წარმოდგენის შექმნა, მაგრამ ამ ნაწყვეტებში ნათლად ჩანს რობაქიძის დრამატურგიის სტილისტიკა (ყველა პიესა გალექსილია, რითმული, მისი ლექსიკა ხშირად მკითხველისათვის გაუგებარია), მწერლის ინტელექტი, მისი ინტერესების სფერო და მხატვრული აზროვნების თავისებურება.

მანია კიკნაძე